ABBYY PDF Transformer 2.0 Click here to buy www.ABBYY.com

Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій. – 2006. – № 18. – С. 123–126.

УДК 339.187.6

Сілакова Г. В.

Силакова А. В.

Silakova G.

Лізинг як альтернативне джерело фінансування інвестиційної діяльності

Лизинг как альтернативный источник финансирования инвестиционной деятельности

Leasing as an alternative source of financing investment

Ключові слова: *лізинг, лізингодавець, лізингоодержувач, лізингова діяльність, оренда, кредит, інвестиційна діяльність, лізингові платежі.*

Ключевые слова: *лизинг, лизингодатель, лизингополучатель, лизинговая деятельность, аренда, кредит, инвестиционная деятельность, лизинговые платежи.*

Key words: *leasing, the lessor, the lessee, leasing activity, lease, loan, investment, lease payments.*

Досліджено формування інвестиційних ресурсів за допомогою лізингу, а також розглянуто окремі характеристики лізингу, зокрема сутність, види, форми та функції лізингу, механізм лізингових операцій, лізингові платежі, ризики, що виникають при укладанні лізингових угод, законодавче регулювання лізингової діяльності на сучасному етапі.

Исследовано формирование инвестиционных ресурсов с помощью лизинга, а также рассмотрены отдельные характеристики лизинга, в

© Г.В. Сілакова, 2006

ABBYY PDF Transformer 2.0 Click here to buy www.ABBYY.com

частности сущность, виды, формы и функции лизинга, механизм лизинговых операций, лизинговые платежи, риски, возникающие при заключении лизинговых сделок, законодательное регулирование лизинговой деятельности на современном этапе.

Formation of investment resources through leasing and explores some characteristics of leasing, including the nature, types, forms and functions of leasing machinery leasing, lease payments, risks arising from the conclusion of lease agreements, legislative regulation of leasing activity today.

Сучасні тенденції економічного розвитку України характеризується обмеженістю коштів для оновлення і розширення виробництва. З розвитком технічного прогресу інвестиційні потреби народногосподарського комплексу вже не можуть задовольнятися за рахунок традиційних каналів фінансування, якими виступають бюджетні кошти, власні ресурси підприємств, довгострокові банківські кредити тощо. Нині більшість підприємств не має достатньої кількості власних ресурсів. Розміщення додаткової емісії акцій чи облігацій можуть дозволити собі лише потужні підприємства. Банки віддають перевагу кредитуванню підприємств, які мають позитивну кредитну історію і забезпечені високоліквідними засобами. На ринку позикових коштів переважають короткострокові кредити, водночас в Україні зростає внутрішній попит на довгострокове фінансування. Отже, відбувається зсув пріоритетів у джерелах фінансування, що вимагає розвитку принципово нових фінансових інструментів реального інвестування.

Одним з найефективніших засобів залучення необхідного інвестиційного капіталу є лізинг.

Проблемами технічного переоснащення і модернізації виробництва за допомогою лізингу займаються багато вчених, зокрема В. Бочков, М. Васильєв, В. Газман, В. Горемикін, О. Грищенко, М. Дем'яненко, Г. Іваннікова, Р. Капроні, П. Лайко, М. Лещенко, О. Луб'яницький, В. Міщенко, Т. Мостенська, О. Попов, Н. Рязанова, Н. Слав'янська та інші.

ABBYY PDF Transformer 2.0 Click here to buy www.ABBYY.com

На сучасному етапі питання формування та оновлення матеріально-технічної бази підприємств постало найбільш гостро, тому проблема фінансування інвестиційної діяльності шляхом лізингу є актуальною і потребує подальшого дослідження.

Переважна більшість суб'єктів економічної діяльності володіє недостатньою інформацією щодо умов і переваг лізингу. Найчастіше його сприймають як варіант тимчасового користування технікою або тісно пов'язують з орендним механізмом. Проте лізинг має глибшу економічну сутність і одночасно має властивості кредитної операції, інвестиційної і орендної діяльності, які тісно поєднуються і взаємодіють.

Лізинг і лізингові відносини є невід'ємною складовою сучасної фінансової системи. Лізингова діяльність безпосередньо пов'язана з потребами розвитку виробництва, освоєння підприємствами нових технологій і є однією з найдійовіших форм реалізації інвестицій.

Вітчизняний ринок лізингу тільки зароджується. За підрахунками незалежних експертів ступінь зношеності основних засобів у різних галузях народного господарства України становить: у промисловості – 49 %, сільському господарстві – 48, транспорті – 50, зв'язку – 40, будівництві – 49 %. При цьому частка лізингу в загальному обсязі капіталовкладень за неофіційними даними дорівнює близько 1 %, тоді як у країнах з розвинутою економікою ця частка сягає 15 – 30 % від загального обсягу інвестицій. Загальний обсяг інвестицій, необхідний для оновлення основних засобів підприємств в Україні, становить близько 90 млрд дол США.

Нині значна частина інвестицій надходить до України з-за кордону. Оскільки найближчим часом планується збільшення імпорту капітального обладнання та технологій, то іноземний капітал має стати основним джерелом фінансування інвестицій. Лізинг може стати потужним інструментом іноземних інвесторів, тобто є велика вірогідність того, що частка лізингу в загальному обсязі інвестицій буде зростати.

ABBYY PDF Transformer 2.0 Click here to buy www.ABBYY.com

Загальний обсяг лізингових операцій, починаючи з 1999 р. становив: 1999 р. – близько 1,8 млрд грн., 2000 р. – 1,75, 2001 р. – 1,5, 2002 р. – 1,3, 2003 р. – 1,2, 2004 р. – 1,39, на 01.07.05 р. – 2,63 млрд гривень. Основним джерелом фінансування лізингових операцій залишається банківський кредит. Станом на 01.01.05 р. для фінансування лізингових угод було залучено 9,9 млрд грн банківських кредитів, що становить 80 % від загального обсягу фінансування. Також фінансування відбувалось за рахунок власних коштів – 2,0 млрд грн (16 %) і позикових коштів юридичних осіб – 0,4 млрд грн (4 %).

Прогнозується, що загальна вартість укладених договорів з лізингу у 2006 р. досягне 452 млн дол США.

Необхідність технічного переоснащення виробництва вимагає законодавчого створення сприятливих умов для розвитку інвестиційних механізмів. Своєрідною відправною точкою у розвитку законодавчого регулювання лізингу в Україні став закон “Про лізинг”. Цим Законом визначено, що *лізинг* – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. У широкому розумінні лізинг виступає своєрідною проміжною ланкою фінансування між кредитуванням і прямим інвестуванням.

Під *лізинговою діяльністю* розуміється вид інвестиційної діяльності щодо придбання майна і передачі його у лізинг. Окрім закону України “Про лізинг”, лізингова діяльність регулюється законами України “Про оподаткування прибутку підприємств” і “Про податок на додану вартість”, а також Цивільним та Господарським кодексами.

ABBYY PDF Transformer 2.0 Click here to buy www.ABBYY.com

Сутність лізингу проявляється у його функціях: фінансовій, виробничій, ресурсозбережній і збутовій. Фінансова функція полягає у звільненні підприємства від одномоментної повної оплати придбаних основних засобів та отриманні їх на умовах довгострокового кредиту; у використанні підприємством податкових та амортизаційних пільг. Оскільки орендну плату зараховують до складу валових витрат, то відповідним чином зменшується оподатковуваний прибуток підприємства. Застосування механізму прискореної амортизації сприяє не тільки зменшенню оподатковуваного прибутку лізингоодержувача, а й прискоренню технічного оновлення виробництва.

Виробнича функція полягає в оперативному вирішенні проблеми переоснащення виробництва не за рахунок купівлі машин та обладнання, а через їх тимчасове використання на умовах лізингу. Це ефективний засіб для забезпечення доступу підприємств до нової техніки та технологій.

Збутова функція полягає в розширенні кола споживачів продукції та освоєнні нових сегментів ринку за рахунок залучення насамперед підприємств, неспроможних відразу придбати те чи інше майно.

Найпоширенішими видами лізингу є фінансовий і оперативний. У законі України “Про лізинг” під *фінансовим лізингом* розуміється підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних або залучених фінансових коштів і полягає у наданні лізингодавцем у виключне використання на визначений термін лізингоотримувачу майна, яке є власністю лізингодавця чи придбається ним у власність за дорученням і згодою лізингоодержувача у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних платежів. Цей закон не містить дефініцію договору лізингу.

Нова редакція закону України “Про фінансовий лізинг” розкриває сутність обох понять, підкреслюючи тим самим їх безпосередній взаємозв’язок і водночас самостійне значення кожного з них. Так, під

ABBYY PDF Transformer 2.0 Click here to buy www.ABBYY.com

фінансовим лізингом розуміється вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. На відміну від фінансового о*перативний лізинг* характеризується тим, що строк користування майном значно менший від строку амортизації, і це дозволяє лізингодавцю багаторазово передавати майно в лізинг.

Основними формами лізингу є: зворотний, пайовий, міжнародний та компенсаційний. Під *зворотним лізингом* розуміють викуп обладнання з одночасною здачею його в оренду продавцю (дає змогу вирішити проблему нестачі власних оборотних коштів). *Пайовий лізинг* здійснюється за участю суб'єктів лізингу на основі укладення багатостороннього договору та залучення одного або кількох кредиторів, які беруть участь у здійсненні лізингу, інвестуючи свої кошти. Під *міжнародним лізингом* розуміють договір лізингу, здійснюваний суб'єктами лізингу, які перебувають під юрисдикцією різних держав або в разі якщо майно чи платежі перетинають державні кордони. При *компенсаційному лізингу* розрахунок за надане в оренду обладнання лізингоодержувач проводить власною продукцією в рамках форвардних контрактів на її поставку в обсязі не менше і за ціною не більшою від обсягу лізингового договору.

Ґрунтуючись на тому, що лізинг – це тільки одна з форм орендних відносин, наведемо його особливості. З орендою лізинг пов'язує необов'язкова передача права власності на об'єкт його користувачу; терміновий характер угоди; платний характер лізингових відносин, подібно оренди обладнання, оскільки передбачає суму амортизаційних відрахувань. Проте у разі оренди матеріальних цінностей орендатор не стає власником цих засобів і не здобуває правових обов'язків щодо цієї власності. Лізингоодержувач приймає на себе обов'язки, що випливають з права власності, тобто несе пряму відповідальність за ризик втрати і технічного обслуговування об'єкта лізингу. Лізингодавець, як і орендар, залишається власником об'єкта лізингу. Втрата чи неможливість

ABBYY PDF Transformer 2.0 Click here to buy www.ABBYY.com

використання об’єкта лізингу не звільняє лізингоодержувача від обов’язків сплачувати борг.

З точки зору економічної науки, лізингоодержувач, на відміну від орендаря, сплачує лізингодавцю не щомісячну плату за право використання об’єкту лізингу (орендний платіж), а повну суму амортизаційних відрахувань. З цього випливає принципово новий розподіл ризиків операції. Лізингодавець придбає будь-які матеріальні цінності в інтересах і на прохання лізингоодержувача, тоді як за умови оренди сторони укладають угоду у відповідно спільних інтересів. Сплата повної суми амортизаційних відрахувань гарантує доброякісне обслуговування об’єкта лізингу.

Важливе значення має порівняння лізингу з певним видом кредиту – банківським чи комерційним. Підґрунтя різниці банківського і комерційного кредиту полягає в правовому статусі кредитора. Комерційний кредит надає організація, яка не є кредитним закладом. Кредитор формально позбавлений права надавати позики під відсоток. Тому на відміну від банківського кредиту у комерційному кредитуванні відсоткова ставка має приховану форму і враховується в основній сумі боргу, який виникає при купівлі/продажу активу. Приховану відсоткову ставку часто називають “внутрішня норма доходності”, чим пояснюється відсутність у потоці заборгованості за комерційним кредитом суми відсотків за кредитом. Насправді, сума комерційного кредиту містить грошову вартість кредитних ресурсів, яка визначається внутрішньою нормою доходності кредитних вкладень.

Традиційно орендарі порівнюють лізинг з кредитом на придбання майна. Пряме кредитне фінансування порівнюють з лізинговим фінансуванням. Однак два види фінансування різні за своєю структурою. Лізингова операція складається з двох етапів: придбання лізингодавцем передбачуваних для передачі в оренду активів (перший етап) і безпосередньо оренди активів (другий етап). Лізингодавець,

ABBYY PDF Transformer 2.0 Click here to buy www.ABBYY.com
ABBYY PDF Transformer 2.0 Click here to buy www.ABBYY.com

виставляючи орендні платежі проти вимог кредиторів, фактично є фінансовим посередником. Реальним позичальником в умовах лізингу є орендар. Саме він буде використовувати активи, що придбаваються, з виробничими цілями, для утворення грошових потоків, щоб виплатити борг за позикою. Пряме кредитне фінансування придбання активів не передбачає наявності фінансового посередника між банком і кінцевим позичальником (орендарем) і здійснюється в один етап.

При кредиті на купівлю основних засобів позичальник сплачує у встановлені терміни платежі в рахунок погашення боргу; при цьому банк для забезпечення повернення кредиту зберігає за собою право власності на об'єкт кредитування до повного погашення позики. При лізингу орендар стає власником майна, взятого в оренду, тільки по закінченні строку договору і виплати ним повної вартості орендованого майна. Однак така подібність характерна лише для лізингу фінансового. Для іншого виду лізингу – оперативного – спостерігається подібність з класичною орендою обладнання.

Кредит відрізняється від лізингу тим, що після закінчення строку і сплати всієї обумовленої суми договору об'єкт лізингу залишається власністю лізингодавця (якщо договором не обумовлено викуп об'єкта лізингу за залишковою вартістю або передача у власність лізингоодержувача). При кредиті банк залишає за собою право власності на об'єкт як заставу позики.

Лізинг заміняє кредитне боргове зобов'язання в тому значенні, що чинить такий само вплив на структуру капіталу підприємства, що і позика. Для кожного підприємства існує певне співвідношення власних і запозичених коштів. Підприємства намагаються підтримувати обрану структуру капіталу в часі. Лізинг немов би не впливає на обрану структуру капіталу, припускаючи 100-відсоткове фінансування і не потребуючи позикових коштів. З іншого погляду, для досягнення

обраного співвідношення у структурі капіталу, як і при позиці на купівлю активів, підприємству необхідно збільшити власні кошти.

Ризики при здійсненні лізингових операцій можуть бути розглянуті з точки зору основних суб'єктів лізингової угоди.

З погляду кредитора виникає класичний кредитний ризик, пов'язаний з можливістю неповернення наданих кредитних ресурсів. У разі, коли банк фінансує угоду через непідконтрольну йому лізингову компанію, цей ризик розподіляється на ризик, пов'язаний з клієнтом – лізингоодержувачем, і ризик, пов'язаний з лізинговою компанією. Технічний ризик пов'язаний з можливим нецільовим використанням наданих коштів.

З погляду лізингової компанії виникає ризик неплатежів за лізинговою угодою, яка, за своєю сутністю, має кредитну природу, і, отже, пов'язана з платоспроможністю лізингоодержувача та/або якістю інвестиційного проекту. Низка фінансових ризиків пов'язана з невиконанням контракту на поставку майна, який укладається з продавцем майна. Ці ризики включають в себе як можливість фінансової неспроможності продавця і можливість невиконання оплаченого контракту, так і ризики втрати майна в процесі його доставки лізингоодержувачу. Частково ризики пов'язані з неможливістю введення обладнання в експлуатацію та/або неможливістю нормальної експлуатації обладнання лізингоодержувачем. Лізингова компанія також приймає на себе деякі ризики, пов'язані з кредитоздатністю банка-кредитора. У разі, якщо банк відмовляється з деяких причин продовжувати фінансування угоди, лізингова компанія може виявитися неспроможною виконати покладені на неї обов'язки за лізинговою угодою. У разі імпорту обладнання та/або залучення іноземного фінансування лізингова компанія як суб'єкт валютного контролю несе відповідні ризики, пов'язані з валютним регулюванням та валютним контролем.

ABBYY PDF Transformer 2.0 Click here to buy www.ABBYY.com

У лізингоодержувача виникають ризики, пов'язані з платоспроможністю банка-кредитора і лізингової компанії. У разі здійснення авансових платежів за лізинговою угодою з боку лізингоодержувача, у нього виникає ризик того, що незважаючи на повне виконання ним своїх обов'язків за лізинговою угодою, в результаті фінансових проблем у лізингової компанії та/або відмови банка-кредитора продовжувати фінансування угоди, майно, яке призначено для передачі в лізинг, не буде поставлено. У разі застави лізингової компанії обладнання кредитору, лізингоодержувач несе ризик того, що незважаючи на своєчасне виконання обов'язків за лізинговою угодою, лізингова компанія може за різних обставин не виконувати своїх обов'язків перед кредитором, який за цих умов може реалізувати своє право на закладене йому майно, в результаті чого предмет лізингу у лізингоодержувача буде вилучений.

Отже, основні *переваги* лізингової угоди перед іншими схемами придбання основних засобів такі: лізингоодержувач не потребує значних початкових витрат на придбання необхідних основних засобів; строк лізингової угоди триваліший за строк кредитування; орендні платежі здійснюються за рахунок коштів, отриманих у процесі експлуатації лізингового майна; лізингове майно є частиною забезпечення лізингової угоди, тому лізингоодержувачу не потрібно приймати на себе надмірні обов'язки щодо застави; застосування лізингової схеми фінансування дає змогу оптимізувати планування грошових потоків; можливість постійного оновлення обладнання, оскільки весь ризик морального старіння обладнання лежить на орендодавці.

Недоліками лізингової угоди можна вважати: у разі, якщо лізинговий договір ще не закінчився, а обладнання вже застаріло, орендар все одно сплачує орендну плату за це застаріле обладнання; при фінансовому лізингу сплата орендних платежів відбувається і за несправне обладнання; при оперативному лізингу ризик застарілого

обладнання переноситься на орендодавця, що призводить до збільшення орендних платежів; якщо об'єктом лізингової угоди є великий і унікальний об'єкт, то у зв'язку зі значним розмаїттям умов орендних угод підготовка договорів щодо їх лізингу потребує значних витрат часу та коштів.

Висновки. Лізинг є одним з найефективніших і доступних фінансових інструментів, який надає реальну можливість підприємствам оновлювати власні основні засоби, підвищувати конкурентоспроможність вироблюваної продукції, знижувати оперативні витрати.

Основними перешкодами для розвитку лізингу в Україні є високі відсоткові ставки і короткостроковий характер кредитування; темпи інфляції; відсутність достатнього початкового капіталу для лізингової компанії; відсутність ліквідних ресурсів у лізингової компанії для застави; нерозвиненість інфраструктури лізингового ринку; відсутність системи інформаційного забезпечення щодо пропозиції лізингових послуг.

Водночас промислово-інвестиційне значення лізингу очевидне. Важливим завданням є те, щоб підприємства сприймали переваги лізингу і навчились використовувати їх для оновлення виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Про* лізинг: Закон України від 16.12.97 р. №723/97-ВР
2. *Про* фінансовий лізинг: Закон України від 11.12.03 р. №1381-IV
3. *Горемыкин В.А.* Лизинг. – М.: Дашков и К°, 2003. – 942 с.

Надійшла до редколегії 01.02.06 р.